

Ανιχνεύοντας τη γλωσσική ταυτότητα μέσα από τη διδακτική της Ιστορίας

Βαμβούρη-Δημάκη Χρυσάνθη, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης, Υπ. Δρ.

Η λέξη –θήρας ως β συνθετικό έχει συνήθως αρνητική σημασία π. χ. προικοθήρας, λαθροθήρας κ. ά. Όμως τη λέξη λεξιθήρας θα μπορούσε κάποιος να τη δικαιώσει νοηματικά, αποσκοπώντας βέβαια, όχι στον ανούσιο και ανόσιο λεκτικό εντυπωσιασμό, αλλά επειδή ή λέξη εκφράζει ό, τι σημαντικό θέλει να πει κάποιος με μεστό λόγο. Λεξιθήρες, λοιπόν και όσοι δάσκαλοι και καθηγητές διδάσκουν την Ιστορία, μια που η συνειδητοποίηση της αφετηρίας και της συνέχειας της ελληνικής γλώσσας είναι κύριο μέλημά τους.¹

Η ενασχόληση με τη διδακτική του συγκεκριμένου μαθήματος και η πείρα, η οποία αποκτάται από αυτήν, αποδεικνύει ότι η Ιστορία ωφελεί τα μέγιστα διδάσκοντες και διδασκομένους, όχι μόνον στην πρόσληψη ιστορικών γνώσεων αλλά και στην καλλιέργεια της γλώσσας. Οπωσδήποτε, κάθε μάθημα έχει να παρουσιάσει στο δικό του τομέα πλούσια ορολογία, η οποία αν γίνει κατανοητή από τους μαθητές, μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο στον προφορικό, όσο και στο γραπτό λόγο. Η διδασκαλία της γλώσσας δεν περιορίζεται βέβαια μόνον στα καθαρά γλωσσικά μαθήματα, δηλαδή στην αρχαία και νέα ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία. Μαθήματα ανθρωπιστικών σπουδών, όπως η Ιστορία, ενδείκνυνται, χάριν του ιδιότυπου λεξιλογίου τους, ώστε να γίνει πράξη η προσέγγιση και αφομοίωση της γλώσσας από τους μαθητές και να μην είναι η διδακτική καθημερινότητα στεγνή αναπαραγωγή τυποποιημένων γνώσεων, όπως συνήθως συμβαίνει. Έτσι, και η διδακτική του μαθήματος της Ιστορίας θα συντελέσει στην καλύτερη δυνατή συνειδητοποίηση της άρρηκτης σχέσης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας με τη νεοελληνική, η οποία θα οδηγήσει σε περαιτέρω ανάπτυξη του λεκτικού και συνακόλουθα του νοητικού πλούτου των μαθητών και στην καλλιέργεια της κριτικής τους σκέψης.² Ας αναφερθεί εδώ ότι σύμφωνα με τις επιταγές του νέου εγχειριδίου της Ιστορίας γυμνασίου δεν απαιτείται πλέον η αυστηρή απομνημόνευση από τους μαθητές. Αντίθετα, η διδασκαλία πρέπει να είναι ένα ταξίδι στη μάθηση, το οποίο θα διευρύνεται σε πολλούς τομείς, με μια πληθώρα δραστηριοτήτων και σκοπό την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων, ώστε να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των σύγχρονων απαιτητικών κοινωνιών.

Ο υπολογισμός του συνόλου των διδασκομένων μαθημάτων του σχολικού προγράμματος, καθιστά εμφανές ότι το γλωσσικό εύρος που θα μάθουν να χρησιμοποιούν τα παιδιά από όλα αυτά τα μαθήματα είναι ένα ισχυρό εφόδιο για τη γλωσσική τους παιδεία. Είναι, όμως, γνωστό ότι το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στα βιβλία της Ιστορίας και το οποίο καλούνται να εμπεδώσουν οι μαθητές, δεν περνά απαρατήρητο: Λέξεις εντυπωσιακές, άγνωστες στην πλειοψηφία των μαθητών, ελκύουν το ενδιαφέρον τους. Κάποιες από αυτές θα εξηγήσει ο καθηγητής, άλλων τη σημασία θα εντοπίσουν οι μαθητές σε λεξικά και άλλες θα γίνουν αφορμή για συζητήσεις και ασκήσεις που θα καταδεικνύουν τη συνέχεια της ελληνικής γλωσσικής ταυτότητας. Έτσι, η ορολογία του μαθήματος της Ιστορίας θα γίνει βίωμα των μαθητών, καθώς θα ασκηθούν να το εντάσσουν σε εργασίες παραγωγής λόγου.

Ενδεικτικά, θα καταγραφούν μερικά παραδείγματα από τα σχετικά βιβλία τάξεων γυμνασίου και λυκείου, λέξεων και φράσεων οι οποίες προκάλεσαν και προκαλούν την περιέργεια των μαθητών και οι οποίες, όπως αποδεικνύεται, ενσωματώνονται στον κατάλογο των όρων που χρησιμοποιούν για να διατυπώνουν ορθότερα και πληρέστερα τις σκέψεις και τις απόψεις τους. Από το παλαιότερο βιβλίο της Ιστορίας της τρίτης Δέσμης της Γ λυκείου ασυνήθιστες για τους μαθητές λέξεις, όπως η ‘πεμπτουσία’ η οποία είναι εξαιρετικής σημασίας, εφόσον γίνει κατανοητή η αλληγορική της σημασία προκαλούσαν ζοηρή αίσθηση. Στο βιβλίο της Ιστορίας γενικής Παιδείας της Γ λυκείου υπάρχει ο όρος «το Παλλάδιον των ατομικών ελευθεριών». Επίσης «ο Ι.

1 Ευχαριστίες χρωστώ στον έγκριτο συνάδελφο, Μιχάλη Τσεκουράκη για τις εξαιρετικές ιδέες του χωρίς τις οποίες ίσως δε θα είχα αποφασίσει να εισηγηθώ το συγκεκριμένο θέμα.

2 Έρευνα για το μάθημα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο γυμνάσιο, Τμήμα Ερευνών, Τεκμηρίωσης και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Αθήνα 2007.

Καποδίστριας τήρησε απαρέγκλιτα τις αρχές του στη διεθνή ευρωπαϊκή διπλωματική κόνιστρα». Οι μαθητές εντυπωσιασμένοι από τις περίεργες και πρωτάκουστες γι' αυτούς λέξεις ρωτούν πάντοτε να μάθουν τη σημασία τους. Την ερμηνεία τόσο της κυριολεκτικής αλλά και της αλληγορικής τους σημασίας ακολουθεί η εμπέδωσή τους με κάποιες ασκήσεις στις οποίες θα τις χρησιμοποιήσουν κυρίως με τη σημερινή τους σημασία. Με τον τρόπο αυτόν θα κατανοήσουν ότι ενώ το Παλλάδιον στην αρχαιότητα ήταν το ξόανο, το ομοίωμα θεού, σήμερα η λέξη σημαίνει το ιερό αντικείμενο το θεωρούμενο ως προστατευτικό μέσο. Το ίδιο συμβαίνει και με τη λέξη κόνιστρα, η οποία αρχικά σήμαινε το μέρος της παλαίστρας του γυμναστηρίου που ήταν στρωμένο με λεπτή άμμο και σήμερα δηλώνει το πεδίο, το στίβο των πνευματικών ή πολιτικών αγώνων. Η συνειδητοποίηση από τα παιδιά ότι υπάρχουν λέξεις και όροι οι οποίοι έστω και με διευρυμένη ή αλληγορική σημασία χρησιμοποιούνται για αιώνες τους βοηθά να εμπεδώσουν τη γλωσσική τους ταυτότητα και τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας.

Στη διδακτική ενότητα για την αρχαία ελληνική θρησκεία, οι δωδεκάχρονοι μαθητές θα συνδέσουν τη λέξη 'πανικός' με το θεό των δασών, Πάνα και τις λέξεις έρμαιο (της τύχης)³ και ερμητικός⁴ με τον Ερμή. Η επόμενη συνάντησή τους με παράγωγα του ονόματος του Ερμή ίσως είναι με τη λέξη ανερμάτιστος, οπότε θα δοθεί η ευκαιρία να γίνει συζήτηση για ηθικά ανερμάτιστους ανθρώπους⁵ και για το πώς θα μπορούσαν οι ίδιοι οι μαθητές να αποφύγουν τον κίνδυνο να γίνουν ανερμάτιστοι. Στις απόψεις που θα ακουστούν, εκτός από τον τομέα της ηθικής και της φιλοσοφίας θα θιγεί και πάλι η συνέχεια της ελληνικής γλώσσας. Από το νέο βιβλίο της Ιστορίας της Γ γυμνασίου⁶ ανιχνεύουμε λέξεις όπως παλινόρθωση, κεφαλαιοκρατία,⁷ αποικιοκρατία, αρνησικυρία.⁸ Επίσης από το βιβλίο της Α γυμνασίου: θαλασσοκρατία των Μινωιτών, τα Πανιώνια,⁹ ο Αρειος Πάγος,¹⁰ οι πρυτάνεις,¹¹ δράμα,¹² η τραγωδία και πάρα πολλές άλλες λέξεις που χρησιμοποιούνται ατόφια ή παραλλαγμένες, κυριολεκτικά ή μεταφορικά.

Από τα εγχειρίδια της βυζαντινής Ιστορίας ο διδάσκων έχει τη δυνατότητα να αλιεύσει λέξεις, όπως παγανιστής, συγκρητισμός, μυστικισμός και ησυχασμός, κατακερματισμός, διαφωτισμός.¹³ Αυτές μπορούν να είναι η αφετηρία για συζητήσεις μετά τη σχετική προετοιμασία των μαθητών, ή με την διασάφηση της σημασίας των λέξεων μέσα στην τάξη από τον καθηγητή. Η φράση «μεσογειακό κράτος» θα είναι η αρχή μιας συζήτησης για την εξάπλωση της ελληνικής γλώσσας στη Μεσόγειο και η αναφορά του ονόματος του Μαικήνα θα δώσει την ευκαιρία στον καθηγητή να εξηγήσει στα παιδιά πόσο συνετέλεσαν οι προστάτες των καλλιτεχνών στην ανάπτυξη των ταλέντων τους.¹⁴

Συνοψίζοντας και για να αποφευχθεί ο πλατειασμός υπάρχει τέτοιο και τόσο επίλεκτο δοκιμακό λεξιλόγιο στα βιβλία της Ιστορίας, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί, όπως προαναφέρθηκε, για γλωσσολογικές ασκήσεις, που θα περιλαμβάνουν την ιστορική πορεία της σημασίας των λέξεων ή των όρων. Μαγεύουν κυριολεκτικά τους μαθητές λέξεις και φράσεις, όπως μθριδατισμός, συβαριτισμός, ο ρόλος της Κασσάνδρας κ. ά. και προκαλούν ζωνηρές συζητήσεις στην τάξη σχετικά με τη χρήση τους σήμερα.

Το ερώτημα είναι με ποιον τρόπο το χρησιμοποιούμενο από τα διδακτικά εγχειρίδια της Ιστορίας μπορεί να γίνει κτήμα «εξ αεί» των μαθητών και να μην περιορίζεται η χρήση του μόνον

3 Έρμαιο: απροσδόκητο εύρημα, αδέσποτο αντικείμενο στη θάλασσα και μεταφορικά καθετί άβουλο, παρασυρόμενο

4 Έρμητικός: από το λατινικό hermeticus, Hermes, τα σκεύη των αλχημιστών, που είχαν προστάτη τον Ερμή, αδιαπέραστος, στεγανός, απόκρυφος, δυσερμήνευτος, κλεισμένος στον εαυτό του, καλά κλεισμένη πόρτα, κ.λ.π.

5 Ανερμάτιστοι: οι χωρίς προσανατολισμό, οι άστατοι, οι αλλοπρόσαλλοι.

6 Λούβη Ε.- Ξιφάρας Δ., Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2007.

7 Κεφαλαιοκρατία: οικονομικό σύστημα που βασίζεται στην ύπαρξη μεγάλου κεφαλαίου, καπιταλισμός.

8 Αρνησικυρία: το δικαίωμα αρχηγού πολιτείας να αρνείται την κύρωση νόμου, η εξουσία που έχει κάποιος σε υπηρεσία, οργανισμό κ.λ.π. να ακυρώνει τις αποφάσεις άλλων.

9 Πανιώνια: οι θρησκευτικές γιορτές των Ιώνων, που τελούνταν στο ναό του Ποσειδώνα στη Μικρά Ασία, από τους Έλληνες αποίκους και αποτελούσαν το συνεκτικό δεσμό τους.

10 Αρειος Πάγος: ανώτατο δικαστήριο στην Αθήνα, το οποίο προερχόταν από το παλαιότερο συμβούλιο γερόντων, με ισόβια μέλη με σημαντικές δικαιοδοσίες επί αριστοκρατίας, αλλά κυρίως επέβλεπε την τήρηση νόμων.

11 Πρυτάνεις: τα μέλη της βουλής των πεντακοσίων και προέρχονταν από την πρυτανεύουσα φυλή.

12 Δράμα: ποιητικό έργο που γράφεται για να παιχθεί στη σκηνή από ηθοποιούς.

13 Δημητρώκος Ιω.-Ιωάννου Θουκ., Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2006.

14 Η ερμηνεία των λέξεων προέρχεται από το Ελληνικό λεξικό, Τεγόπουλου-Φυτράκη, Αθήνα 1993.

κατά τη διάρκεια της απομνημόνευσης της διδακτικής ενότητας οπότε θα σβήσει από τη μνήμη τους, μόλις πάψει να τους είναι απαραίτητο για τη στείρα και προσωρινή αναπαραγωγή όσων μελετούν. Πώς θα μπορούσε να γίνει κτήμα των αυριανών πολιτών η λέξη αρνησικυρία, την οποία στο μέλλον ίσως ακούσουν αναφορικά με τα καθήκοντα και τις δικαιοδοσίες του ύπατου άρχοντα της ελληνικής πολιτείας; Η απάντηση βρίσκεται στην ανάθεση εργασιών, τέτοιων, οι οποίες να προσελκύουν το ενδιαφέρον των μαθητών, το οποίο ως γνωστόν πολυδιασπάται λόγω των σχολικών υποχρεώσεών τους, και να ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών και του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.). Οι ασκήσεις, επομένως, που θα ανατίθενται στην τάξη, είτε στο σύνολό της, είτε σε ομάδες μαθητών, θα πρέπει να είναι προσεκτικά επιλεγμένες από το διδάσκοντα, ώστε να πληρούν τον προσανατολισμό του νέου σχολείου. Στη σωστή επιλογή των ασκήσεων ο εκπαιδευτικός θα έχει ως πιλότο την επιθυμία του να υιοθετήσει διερευνητικές στρατηγικές και τις οδηγίες των Α.Π.Σ. για τη διαθεματικότητα της διδασκαλίας. Συνεπώς, αυτές θα πρέπει να άπτονται και άλλων διδακτικών πεδίων.

Μια ενδεικτική άσκηση θα μπορούσε να είναι ο εντοπισμός της διαχρονικότητας της σημασίας της λέξης αποικία, όπως την εννοούσαν οι αρχαίοι Έλληνες,¹⁵ η διερεύνηση της σχέσης που διατηρούσαν οι άποικοι του πρώτου και δεύτερου αποικισμού με τις μητροπόλεις τους, ο εντοπισμός της σημερινής έννοιας της λέξης,¹⁶ και οι συνθήκες που επικρατούσαν στις αποικιοκρατούμενες χώρες από την εποχή των μεγάλων ανακαλύψεων και μέχρι τη δεκαετία του 1970. Οι μαθητές θα χωριστούν σε δυο ομάδες. Με τις υποδείξεις του καθηγητή η πρώτη ομάδα θα ασχοληθεί με την ετυμολογία της λέξης και τη δημιουργία συνθέτων και παραγώγων της, με τη δημιουργία φράσεων με τις νέες λέξεις που σχημάτισαν, όπως αποικιακός και αποικιοκρατία¹⁷ οι οποίες θα πρέπει να είναι πλήρεις εννοιολογικού και ιστορικού βάρους. Τα παιδιά θα παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους, στο σύνολο της τάξης και θα εκθέσουν τις απόψεις τους για τις συνέπειες των αποικισμών των αρχαίων Ελλήνων στην εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας αλλά και στην επικράτηση των αποικιοκρατικών τάσεων των Ευρωπαίων από το 15^ο αιώνα και μετά με όσα αυτή η επικράτηση συνεπάγετο. Η δεύτερη ομάδα, πάντα με τη συνδρομή του διδάσκοντα θα ερευνήσει το θέμα της διαφοροποίησης της κατάστασης των αποίκων, των μεταναστών και των προσφύγων, όχι μόνον με βάση τις αποκτηθείσες ιστορικές γνώσεις τους, αλλά και από τα μαθήματα της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής και της πολιτικής οικονομίας. Η έρευνά τους θα αποδώσει πλούσιους καρπούς: οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν ότι η σημασία της λέξης 'αποικία' έχει, βέβαια, πολύ διαφοροποιηθεί από την αρχαιότητα ως σήμερα, αλλά εξακολουθεί να χρησιμοποιείται, ενώ ταυτόχρονα θα κατανοήσουν τη σημερινή κατάσταση των προσφύγων και των μεταναστών.

Μια άσκηση συμπλήρωσης κενών, δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά την ομάδα λέξεων που συνδέονται νοηματικά με την αποικία, όπως δημογραφικός, μεταναστευτικός, εστία, παλιννόστηση. Σε άσκηση σύγκρισης που θα τους δοθεί για τη λέξη τυραννίδα θα τους δώσει την ευκαιρία να εντοπίσουν τις διαφορές ανάμεσα στο πολίτευμα της αρχαίας τυραννίδας και τις σύγχρονες δικτατορίες. Ο καθηγητής θα μπορούσε να διαβάσει στην τάξη το σχετικό απόσπασμα του Θουκυδίδη¹⁸ και να κάνουν σύγκριση της τυραννίδας με τις αμφικτυονίες και τον Ο.Η.Ε.

Ταυτόχρονα με την έρευνά τους με τη λέξη αποικία θα μπορούσε να τους δοθεί και μια άλλη λέξη, συναφής σημασιολογικά η οποία, όμως, έχει ως σήμερα διατηρήσει το ίδιο νόημα, όπως η λέξη κεφαλαιοκρατία, ή πλουτοκρατία. Στην άσκηση θα πρέπει οι μαθητές να κάνουν σύνδεση των αιτίων της ίδρυσης των αποικιών με την κεφαλαιοκρατία.

Η λέξη άστυ επίσης, με τα παράγωγα και σύνθετά της αποδεικνύει με έμφαση τη συνέχεια της γλωσσικής ταυτότητας των μαθητών. Είναι, λοιπόν, αναγκαίο να κάνει μια αναφορά ο καθηγητής σ' αυτήν και να τους παραπέμψει σε λεξικά και σχετικές γλωσσικές ασκήσεις.

Η κατανομή των εργασιών σε ομάδες μαθητών, έχει στόχο να δοθεί σε όσο το δυνατόν

15 Αποικία: κατά την αρχαιότητα, η κοινότητα πολιτών οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί σε τόπο έξω από την πατρίδα τους.

16 Αποικία: σήμερα η χώρα η οποία βρίσκεται υπό την κυριαρχία ξένου κράτους.

17 Αποικιοκρατία: θεωρία ή στάση η οποία ευνοεί τον αποικισμό ως μέθοδο άσκησης πολιτικής κυριαρχίας.

18 Θουκυδίδη Ιστορία, Α, 96.

περισσότερους απ' αυτούς η δυνατότητα να ερευνηθούν τις πολυσχιδείς έννοιες των λέξεων, να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να μάθουν να συνεργάζονται στα πλαίσια της ομάδας.

Η έρευνα της ετυμολογίας των λέξεων, είτε αυτή είναι απλή, είτε σύνθετη και η ανάλυση στα συνθετικά της οδηγεί τους μαθητές στον εντοπισμό της σημασίας της ζητούμενης λέξης. Η παραγωγή γραπτού κειμένου με θέμα τη διδαχθείσα ενότητα και άξονα μια ζητούμενη λέξη ή έναν όρο, τους βοηθά να κάνουν ευκολότερα κτήμα τους το γλωσσικό πλούτο της γλώσσας μας και να αισθανθούν υπερηφάνεια για τη συνέχεια της. Την άποψη αυτή συμερίζεται και η πλειοψηφία των φιλολόγων του γυμνασίου, σύμφωνα με έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου: Σε ποσοστό 92,5% πρεσβεύουν ότι η συστηματική διδασκαλία του ετυμολογικού είναι ωφέλιμη για τη συνειδητοποίηση της διαχρονικότητας της ελληνικής γλώσσας. Επομένως, οι γλωσσικές ασκήσεις, οι ενταγμένες στο μάθημα της Ιστορίας δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα να εμπεδώσουν τη σημασία και τη χρήση μιας λέξης και τους καθηγητές να βεβαιωθούν ότι τα παιδιά την έχουν κατανοήσει. Θα είναι, λοιπόν, αυτού του είδους οι εργασίες ένας τρόπος για να φανεί η συνέχεια της ελληνικής γλώσσας ανά τους αιώνες και να συνειδητοποιήσουν τη γλωσσική τους ταυτότητα. Εξάλλου, η διαφοροποίηση της σημασίας των λέξεων δείχνει ότι όσα βλέπουμε γύρω μας ίσως ήταν κάποτε διαφορετικά ή ότι οι άνθρωποι άλλων καιρών τα εννοούσαν διαφορετικά.¹⁹

Η απόφαση του καθηγητή να βοηθήσει τους μαθητές του να ενσωματώσουν στο λεξιλόγιο τους την ορολογία των διδακτικών βιβλίων και ακόμη περισσότερο, να διακρίνουν τη γλωσσική τους ταυτότητα θα τον προσανατολίσει στον εντοπισμό λέξεων ή φράσεων που μπορούν να συνδεθούν με την Τοπική Ιστορία, όπως για παράδειγμα, για την περιοχή της Καβάλας, η λέξη κονίστρα: οι Φίλιπποι ήταν η κονίστρα της μάχης Βρούτου και Καίσαρα και να γίνει μνημόνευση και συζήτηση της φράσης οψόμεθα εις Φιλίππους. Επιπλέον, η αναφορά στην αρχαία ελληνική γραμματεία και την ανάπτυξη του δράματος θα μπορούσαν να συνδυαστούν με επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο των Φιλίππων. Εκεί ορισμένοι κατάλληλα προετοιμασμένοι μαθητές, μπορούν να απαγγείλουν αποσπάσματα από αρχαία δράματα: είτε την Ελένη ή τους Ορνίθες, που διδάσκονται στη Γ γυμνασίου, είτε την Αντιγόνη που διδάσκονται στη Β λυκείου, είτε, αν πρόκειται για μαθητές της Α γυμνασίου, να διαβάσουν και να σχολιάσουν το απόσπασμα της Αντιγόνης του Σοφοκλή, που υπάρχει στο βιβλίο τους. Κατά τη διδασκαλία της ενότητας για την Ενετοκρατία μπορεί να πραγματοποιηθεί επίσκεψη στα κάστρα που οι κατακτητές είχαν κτίσει σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Επίσκεψη στο ιερό μαντείο της Δωδώνης μπορεί να πραγματοποιηθεί στην περιοχή των Ιωαννίνων, είτε κατά τη διδασκαλία της ενότητας για τα αρχαία μαντεία και ιερά, είτε της ενότητας για τους χριστιανικούς λατρευτικούς χώρους. Στην πρώτη περίπτωση, οι μαθητές θα περιδιαβάσουν τον παλαιότερο ιερό χώρο του Δωδεκάθεου, ενώ στη δεύτερη, θα κάνουν σύγκριση του χώρου με τους ναούς της πόλης ή του χωριού τους. Εκεί, θα συζητήσουν και το θέμα της επιλογής του χώρου των λατρευτικών κτιρίων διαχρονικά. Οι φωτογραφίες ή τα σκίτσα από τους τόπους επισκέψεων μπορούν να εκτεθούν στην τάξη, ως μια δραστηριότητα στο μάθημα της Ιστορίας, η οποία, όμως, ξεφεύγει από τα ειωθότα. Και είναι από τις πλέον αγαπητές για τους μαθητές.

Η χρήση χαρτών μπορεί να συμβάλει στην αφόρμηση για συζήτηση ορισμένων όρων, όπως η λέξη θαλασσοκρατία και αποικιοκρατία: ομάδες μαθητών θα παρουσιάσουν στην τάξη χάρτες, όπου θα φαίνεται η θαλασσοκρατία των Ενετών και αργότερα την εξάπλωση των Βρετανών σε πολλές περιοχές του Νέου Κόσμου, την αποικιοκρατική πολιτική που ασκούσαν στις αποικίες τους μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70. Η ρωμαϊκή Εγνατία οδός, οι δρόμοι του μεταξιού και των μπαχαρικών, οι διαδρομές του Μ. Αλεξάνδρου, οι κατακτήσεις των Ρωμαίων, η εξάπλωση των Αράβων και των Τούρκων, η στρατηγική θέση σημαντικών πόλεων μπορούν να γίνουν περισσότερο κατανοητοί, αν οι μαθητές έχουν μπροστά τους κατά τη διαδικασία της παράδοσης τους αντίστοιχους χάρτες. Και κατά τη διάρκεια της εξέτασης, η υπόδειξη του καθηγητή να παρακολουθήσουν τα παιδιά τις διαδρομές ή τους τόπους στο χάρτη έλκει το ενδιαφέρον και την προθυμία τους.

¹⁹ Από το εισαγωγικό σημείωμα του εγχειριδίου Ιστορίας Γ γυμνασίου, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2007.

Ανακεφαλαιώνοντας, ενδεικτικές ασκήσεις, οι οποίες έχουν πάντοτε στόχο την αναζήτηση της γλωσσικής ταυτότητας των μαθητών είναι αυτές της ανίχνευσης της σημασίας των λέξεων και της σημερινής χρήσης τους, αυτές της συμπλήρωσης κενών, ασκήσεις ανάπτυξης προφορικού ή γραπτού λόγου, οι επισκέψεις σε ενδεικνυόμενους, ανάλογα με τη διδακτική ενότητα, χώρους και όποια άλλη θεωρείται κατά την κρίση του διδάσκοντα πρόσφορη για την ανίχνευση της γλωσσικής συνέχειας.

Οποσδήποτε, ο καθηγητής πρέπει πάντοτε να προσαρμόζει το επίπεδο δυσκολίας των ασκήσεων ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της τάξης του. Σε καμιά περίπτωση, όμως, δεν πρέπει να αυξάνεται η εργασία των μαθητών για παιδαγωγικούς λόγους. Γι' αυτό, κάποιες από αυτές τις ασκήσεις μπορούν να αξιοποιούνται στα πλαίσια της καθημερινής σχολικής πρακτικής και να μην απαιτείται πάντοτε η λεπτομερής εξέταση της διδακτικής ενότητας.

Στην αναζήτηση της γλωσσικής ταυτότητας μέσα από το μάθημα της Ιστορίας με τις προαναφερθείσες μεθόδους ίσως, κάποιιοι αντιτάξουν την άποψη ότι η ενασχόληση αυτή με το λεξιλόγιο, παράλληλα με τη διδασκαλία του μαθήματος είναι ακόμη ένα άγχος για τους ήδη βεβαρμένους μαθητές. Η επιλογή όμως, από το διδάσκοντα παράλληλα με την καθημερινή πρακτική του μαθήματος και με την έρευνα της γλωσσικής ταυτότητας συμβαδίζει με το αίτημα να καλυφθεί ένα ευρύ διαθεματικό φάσμα διδακτικών στόχων και να αξιοποιηθούν ποικίλα επίπεδα απαιτήσεων. Με τον τρόπο αυτόν, δηλαδή με την εξάσκηση των μαθητών στις γλωσσικές ασκήσεις, ο εκπαιδευτικός ελέγχει το βαθμό πρόσληψης και κατανόησης των ιστορικών πληροφοριών, την ικανότητα τους να συγκρίνουν, να αναλύουν και να αξιολογούν ιστορικά και διαχρονικά φαινόμενα, τους παράγοντες που τα προκάλεσαν και τις συνέπειές τους. Ελέγχει επίσης, την ικανότητα που έχουν τα παιδιά στη διατύπωση κρίσεων και τεκμηριωμένων προσωπικών απόψεων για γεγονότα, πρόσωπα ή καταστάσεις και τέλος στη χρήση ιστορικών γνώσεων για την κατανόηση, το σχολιασμό ή την ερμηνεία σύγχρονων καταστάσεων ή γεγονότων.²⁰ Επιπλέον, ας μη διαφεύγει της προσοχής μας ότι τα παιδιά ασχολούνται με το διαδίκτυο, το οποίο προσφέρει πρόσβαση σε πολλά γνωστικά πεδία. Δεν είναι, επομένως, κοπιαστικό γι' αυτά να «σερφάρουν» και να εντοπίζουν πολλές από τις ζητούμενες πληροφορίες, γεγονός που συμπίπτει με τις επιταγές των καινοτόμων δράσεων, δηλαδή την εξάσκησή των μαθητών στη χρήση των νέων τεχνολογιών, σε ένα άλλο πεδίο, πέρα από τα παιχνίδια που έχουν συνηθίσει να παίζουν στους υπολογιστές τους.

Από τα παραπάνω καταδεικνύεται ότι μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας, οι μαθητές δύνανται εκτός από την πρόσκτηση του καθαρά ιστορικού αντικειμένου το οποίο διδάσκονται, να προσεγγίσουν πολύπλευρα τη γλώσσα και να ανιχνεύσουν τη γλωσσική τους ταυτότητα, να προσεταιριστούν ένα μέρος του γλωσσικού μας πλούτου στην πράξη, δημιουργικά μέσα από έναν άλλο τομέα, τον ιστορικό πέρα από τα μαθήματα που οι ίδιοι θεωρούν γλωσσικά και να οπλίσουν τη γλωσσική τους φαρέτρα σε βαθμό ικανοποιητικό και μάλιστα με τρόπο φυσικό και αβίαστο. Ταυτόχρονα, θα αναπτύξουν εκτός από την ιστορική συνείδηση που είναι ζητούμενο γενικός σκοπός της διδασκαλίας της Ιστορίας, την ικανότητα να κατανοούν τα ιστορικά γεγονότα, τις συνθήκες που τα παράγουν και τις συνέπειές τους, δηλαδή την κριτική τους ικανότητα, αλλά και θα μάθουν να συνδιαλέγονται με τους συμμαθητές τους σε ένα πλούσιο πεδίο συζητήσεων, κατά τη διάρκεια των οποίων θα συγκρίνουν, θα αξιολογούν, θα προτείνουν λύσεις. Εκτός, όμως από τη δημιουργική αξιοποίηση του γλωσσικού πλούτου της ελληνικής, η ενασχόληση τους με τα 'παιχνίδια' των λέξεων θα γεννήσει ερωτήματα στα οποία θα κληθούν να απαντήσουν, προστρέχοντας σε άλλα βιβλία και μαθαίνοντας να αναζητούν και να χρησιμοποιούν άλλες πηγές πληροφόρησης λύνοντας με τον τρόπο αυτόν πολλές απορίες τους.

Στους βασικούς σκοπούς της εκπαίδευσης εντάσσονται η πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών, η ώθησή τους στην ανάληψη πρωτοβουλιών η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας του πνεύματος συνεργασίας. Η διδακτική πράξη έχει αποδείξει ότι η εντρυφή των μαθητών στο γλωσσικό πλούτο που είναι ενταγμένος στα Αναδεικνύει μια πολύπλευρη προσέγγιση της ιστορικής ύλης (γεωγραφική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική κ.λ.π.) μέσα και από την αξιοποίηση των γνώσεων που κατέχουν οι μαθητές από τα υπόλοιπα μαθήματα του ωρολογίου

20 Αξιολόγηση των μαθητών της Α λυκείου στην Ιστορία. Η πολιτισμική προσφορά του ελληνισμού από την αρχαιότητα ως την Αναγέννηση, ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα 1999, σ. 9.

προγράμματος και ενισχύει την Ιστορία ως πεδίο έρευνας και ως ερέθισμα για την εκπόνηση συνθετικών εργασιών από τους μαθητές στα πλαίσια της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Οποσδήποτε, οποιαδήποτε καινοτομία στην εκπαίδευση είναι αδύνατη, χωρίς τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και την ανάληψη πρωτοβουλιών στο χώρο του σχολείου καλείται να εξυπηρετήσει η προσέγγιση του μαθήματος της Ιστορίας που προτάθηκε και η οποία συμβαδίζοντας με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών δεν ανατρέπει αλλά εμπλουτίζει το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος. Αναδεικνύει μια πολύπλευρη προσέγγιση της ιστορικής ύλης (γεωγραφική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική κ.λ.π.) μέσα και από την αξιοποίηση των γνώσεων που κατέχουν οι μαθητές από τα υπόλοιπα μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος και ενισχύει την Ιστορία ως πεδίο έρευνας και ως ερέθισμα για την εκπόνηση συνθετικών εργασιών από τους μαθητές στα πλαίσια της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Οποσδήποτε, δεν πρέπει κανείς να λησμονεί ότι οποιαδήποτε καινοτομία στην εκπαίδευση είναι αδύνατη, χωρίς τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και την ανάληψη πρωτοβουλιών στο χώρο του σχολείου.²¹

Βιβλιογραφία

- Δημητρούκος Ιω.-Ιωάννου Θουκ., *Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία*, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2006.
Θουκυδίδη Ιστορία, Α, 96.
Κυρκίνη-Κούτουλα Αν., τεύχος επιμορφωτικού υλικού, Αθήνα 2006.
Λούβη Ε.- Ξιφαράς Δ., Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2007.

²¹ Κυρκίνη-Κούτουλα Αν., σ. 69.